

244

A múlt század végén Magyarországon is időszerűvé vált a tanárképzés reformja, a tanárjelöltek magasabb szintű képzése. Erre az időszakra esett az egyetemi tanulmányi idő felemelése négy évre és a szemináriumok létrehozása. Felállították és erőteljesen fejlesztették a Tanárképző Intézetet, megtervezték a gyakorló iskolákat. S közben a bölcsészhallgatók részére egy újfajta állami internátust alapítottak.

„aki maga is halad”

Az internátus tervezésekor Eötvös Loránd a párizsi École Normale Supérieure-t ajánlotta példaként. Azt az intézményt,

melyet a francia forradalom hozott létre. Hosszú előkészítő munka után, 1895 augusztusában császári-királyi rendeletre létrejött a bentlakásos intézet, mely Beöthy Zsolt javaslatára a Bárány Eötvös József Collegium nevet kapta. A Csillag utcai bérházban (ma Gönczy Rál utca 2.) volt a kollégium első otthona. A mai épület a Ménesi úton Alpár Ignác tervei szerint készült. Az impozáns létesítményt 1911. október 26-án Eötvös Loránd kurátor adta át rendeltetésének, mondván: „Tanulók otthonában vagyunk, olyan derék fiak lakóhelyén, kik egyetemünkön gyűjtik tudományukat, és pedig nem csupán a tudományra szomjazóknak önzésével, hanem azon magasabb és önfeláldozó célra való törekvéssel, hogy majdan meguk is tanítva széles körökben terjeszt-

hessék a tudásra alapított műveltséget”. Egyébként Eötvös Lorándtól származik az a mondás is, hogy a kollégium „növédekének ne csupán méreteit gyarapítsa, hanem bennök a tudomány és műveltség iránti szeretetet felkeltse. Csak ez a tudmányszeretet biztosítja a tanárnak hosszú pályáján folytonos érdeklődését, és csak annak a tanárnak tanulói haladnak igazán, aki maga is halad.”

A korai Eötvös Kollégium a párizsi École Normale Supérieure megmagyarosított alakja volt. Már ezért is kivételes helyet foglalt el a kor közoktatásában. S mindez az induláskor meghatározta a szellemet is.

Az Eötvös Kollégium általában hetven-nyolcvan bölcsészhallgatónak nyújtott teljes ellátást, tanulási és művelődési lehetőségeket. A tagfelvételt gondos szelekció előzte meg. A pályázathoz jeles érettségi, vagy valamilyen tudományban bizonyos szakműveltség kellett. A jelentkezők három-négy napot töltöttek a kollégiumban, és ez lehetőséget adott arra, hogy tanáraik véleményét alkothassanak érdeklődé-

Fotó: Stalter György

HÍRES ALMA MATEREK

Az Eötvös

sükről, műveltségükről, intelligenciájukról. A szakvezető tanárok véleménye alapján a tanári értekezlet döntött a felvételtől. (A helyeket végső soron a miniszter adományozta.)

A hallgatókat négyesével helyezték el a két szobából álló „lakosztályokban”. Az ilyen csoportot nevezték „család”-nak. A család általában azonos vagy érintkező szaktárgyakat hallgató két felsőbb és két alsóbb évesből állt, élén a „családapával”. Ez az elhelyezési rend lehetővé tette az intézeti hagyományok nemzedékről nemzedékre való megöröszését, elősegítette a tagok kölcsönös nevelését termékeny viták és a tanulmányi problémákban való segítségnyújtás formájában. Ezen keresztül alakult ki a hallgatókban az összetartás, a kollégiumhoz való ragaszkodás érzése, amely az egyetem elvégzése után is megmaradt. Az önnevelés nagyon fontos eszköze volt az ifjúsági autonómia, ennek szervei a közgyűlés és a családapagyűlés (a felsőbb évesek tanácsa) voltak. A vitákat az évente titkos szavazással választott elnök vezette, egyben ő képviselte az ifjúságot az állami vezetés előtt.

„valami mélyen magyar”

Azt mondják, hogy abban az időben a hallgatók türelmetlen becsvággyal vetették magukat mindazokra az ismeretekre, amelyeket a kollégium kínált. A kollégiumban eltöltött évek a mohó olvasás, a boldog ifjúság munkában töltött meghitt esztendei voltak. Mondják azt is, hogy a munkafegyelm mindig példamutató volt. „Mindent el lehetett vitatni egy volt kollégistától — írja Laczkó Géza író 1920-ban —, de a munka szeretetét soha. S nem elég-e ez ott, ahol a munkátlan-ság a legfőbb életideál?” Ennek a munkának alapvető feltétele a jól felszerelt könyvtár volt. A mintegy hetvenezer kötetes könyvtárat a hallgatók egész nap, késő éjszakáig korlátlanul használhatták. Szabadon, könyvtáros nélkül vehették le a polcokról a könyveket, amelyekre éppen szükségük volt. Igaz, a könyvtár rendjét tiszteletben kellett tartaniok. „Meggződültem egy kicsit — írja Laczkó Géza visszaemlékezéseiben az 1903-as évről, amikor először lépett az akkor még szerénynek számító könyvtárba —, ez nem a vidék karakán, kukackodó magyarságának világa, nem »grundriss« és »einleitung« kompendiumok németes alumneuma, itt minden embert és minden könyvet franciás szellem válogatta ki, azon menten valami mélyen magyar vonást lopott beléjük az akkori szörnnyű, német, sőt egyedülvaló osztrák—német porázon rángatózó világban”.

Nagyon sok helyütt olvasható, hogy nem egyedül a tudomány sarkallta munkára a növendékeket, hanem a példa is, amelyet tanáraik és társaik testesítettek meg számukra. Az ő munkájuk nyomán bontakozott ki a kollégium szelleme, amely fiatal macakcsággal követelte magának a szabad véleményalkotás és gondolko-

dás jogát, abban a korban is, amikor szabad véleményről, szabad gondolatról nemigen beszélhetünk. Így alakult ki az a szellem, amely az emberséget és demokráciát, az egyén méltóságát és jogait, s a szabadság eszméjét mindenek elé helyezte. Olvassuk egy helyen, hogy a diákság hagyományos ünnepei, a tréfás gólyavizsgák, a másoros Mikulás-estek a bornírt (korlátolt) konzervatívizmus és az áltudományos nagyképűség bírálatának, az éles politikai szatírának népszerű fórumai lettek. Bár az uralkodó osztály a maga számára akarta felnevelni a tudós tanárokat, mégsem tudta megakadályozni, hogy az ellenzékiség sokaknál ne jusson el a forradalmiságig. Ezért a Tanácsköztársaság munkájába nagyon sok hallgató bekapcsolódott: a bukás után az állástalanává vált pedagógusok között Eötvös-kollégisták is voltak (Balázs Béla, Kuncz Aladár, Laczkó Géza stb.).

Az ellenforradalmi időszakban is tovább igyekeztek ápolni a francia, a liberális demokrácia szabadságesezméit. Ez a kollégiumi légkör tette lehetővé, hogy az intézmény falai között 1932-ben kommunista szervezkedés bontakozhassék ki. A szervezkedést követő intézkedések nyomán alakult ki és erősödött meg a kollégiumban a tudatos diákpolitizálás időszaka. A kollégium távolmaradt a fasizmustól. Az elzárkózás a külső világtól szinte ösztönös volt, hiába láttak nagyon sokan ateista, hazafiatlan, szabadkőműves fészket a kollégiumban. A hallgatók próbáltak oldani elzárkózottságukon: 1935-ben például részt vettek az egyetemi beiratkozási sztrájk szervezésében. A Márciusi Front megalakulásakor pedig az egész kollégium testületileg csatlakozni akart. Az akkori igazgató ravasz feltételt szabott: csak akkor engedélyezi, ha az ifjúság egyhangúlag kívánja. Titkos szavazáson csak egyetlenegy hallgató szavazott a csatlakozás ellen.

A hagyományok ereje

1950-ben a kormányzat megszüntette a kollégiumot. — *Hogyan alakult az újraindulás?* — kérdeztük dr. Tóth Gábort, a kollégium igazgatóját.

— Két év szünet után egyszerű diákszállásként — jöllehet, ez a kollégium az azt megelőző időben nagyon sok kiváló tanárt és tudóst adott a magyar közoktatásnak és tudományos életnek. Igaz, a vidékről felkerült hallgatókat el kellett helyezni. Csakhogy a régi kollégiumi hagyományok elvetése súlyos hiba volt. Hiba volt az is, hogy a kollégiumokat elvették az anyaintézetektől, s a létrehozott újakban nem teremtették meg a tanulás feltételeit. Az összes kollégiumról egy tanfolyamellátó vállalat gondoskodott. Végül mégis csak győzött a józan ész, s a kollégiumok fokozatosan visszakerültek az egyetemekhez, az Eötvös Kollégium az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez. A hagyományokat azonban nem sikerült mindenben megőrizni. 1955-ben a hallgatók javaslatára ismét felvettük Eötvös József nevét, ám

az igazi kollégiumi élet csak 1957-től bontakozott ki.

— *Milyen célt tűztek maguk elé?*

— A magasabb szintű tanulmányi munkát, a közösségi nevelést és az önkormányzatot. *Sikerült megteremteni az elmélyült szakmai munka feltételeit*, s fokozatosan kiépítettük a nyelvi képzés alapjait is, hiszen ez utóbbi a régi kollégiumnak is erőssége volt. Szakmai téren eleve olyan lehetőségeket igyekeztünk adni, hogy a hallgatók önállóan tudjanak kutatni. Az egyetem és a kollégium között az oktatás terén amolyan kiegészítő viszony alakult ki. Ami nem fért bele az egyetemi tervbe — de amire a hallgatóknak föltétlen szükségük volt, vagy amit igényeltek —, azt a kollégium biztosította. Idegen nyelvet például az egyetemen két órában, mi viszont heti kilenc órában oktatunk öt féléven át. A hallgatók vizsgát is tesznek.

— *Milyen formában folyik itt az oktatás?*

— Kis csoportokban. Csak így oldható meg, hogy mindenki hozzáférjen az irodalomhoz, a kiegészítő eszközökhöz. Mi a gyakorlatot oktatjuk, az életre, önállóságra igyekszünk nevelni a hallgatókat. Persze a speciális igényeket is szeretnénk kielégíteni. Évente tudományos ülésszakokat tartunk, s minden évben pályázatokat írunk ki. Az arra érdemes pályaműveket a régi Eötvös-füzetek mintájára kiadjuk, a legjobbakat pedig országosan is publikáltatjuk. Itt kell megemlíteni, hogy a kollégium ifjúsága szerkeszti a *Régi Magyar Irodalmi Ritkaságok* sorozatot is, melynek első kötete *Huszt Páter Aeneis* című történelmi éneke volt. Lényegileg tehát a *kollégiumi oktatás kiegészítő és elmélyítő az egyetemi munkát*, s megteremti a speciális érdeklődés feltételeit.

— *A tanulmányi eredmény?*

— Hosszú évekre visszamenően több évfolyam is jeles rendű. Itt mindenkinek saját érdeke, hogy jól dolgozzon. Persze, mi is megteszünk mindent annak érdekében, hogy a hallgatók jó eredményt érjenek el. Az elsősöket például előzetesen kéthetes előkészítő tanfolyamra szoktuk behívni, s az előkészítés a bentlakás idején is folytatódik. Különösen a nyelvi és történelmi tárgyakban. A második évfolyamtól az-

tán már az érdeklődésnek megfelelően alakul a kollégiumi elfoglaltság. Egyébként a kollégiumi oktatás is önként vállalt, de mint ilyen, szintén „inextargy”.

— *Sajátos képzés?*

— Kettő is van. Az egyik a *hungaricakutatás szakember-utánpótlásának a biztosítása*, a másik az *olimpiatörténeti szeminárium*. Ez utóbbit a Nemzetközi Olimpiai Akadémia is támogatja, az akadémia minden nyári időszakára meghívják két hallgatónkat. Az idén már a negyedik társaság utazik. Ezzel egyébként a szellem és a test harmóniájának elvét szeretnénk hangsúlyozni, hiszen kollégiumunkban a testnevelés is fontos tényező. Akárcsak a közéleti szereplés és a hallgatók önállósága. Demokratikusan, az ifjúsági szervezettel karöltve oldjuk meg a kollégium vezetését. A hallgatók választják meg a kollégiumi bizottságot, s ez a bizottság irányítja a kollégium tevékenységét. Ennek a bizottságnak az igazgató csak egyik tagja. Igaz, vétőjoga van, de a legutóbbi huszonöt esztendőben egyszer sem volt rá szükség. A holnap tanárait önállóságra szeretnénk nevelni. Igényes önállóságra, s saját fejjel való gondolkodásra. Ez a mi legerősebb hagyományunk.

Nem tudósnevelő intézmény

A haladó hagyományoknak valóban nagy a jelentősége és szinte felmérhetetlen a hatása. Kollégista éveire emlékezve erről beszél *Köpeczi Béla* professzor is, a kollégium baráti körének elnöke.

— 1940-ben kerültem Kolozsvárról Budapestre, az Eötvös Kollégiumba. Jól emlékszem arra, hogy az intézet tanárai felmérték intelligencia-képességeimet. Az ő ajánlásukra lettem francia—román szakos, amit később az olasz követett. Nekem is újdonság volt a hatalmas könyvtár, hiszen minden megvolt benne. Ma az Irodalomtudományi Intézet veszi nagy hasznát, s persze a kollégisták is, akiknek még külön könyvtárak is van.

— *Szellemi önállóság?*

— *Mindig is a közszellem volt a meghatározó.* Úgy persze, hogy *szellemi önállóságát mindenki megtarthatta.* Mi több: ki kellett alakítania. A gólyanevelés például azzal kezdődött, hogy a gólyának a legkínosabb szakmai kérdéseket tették fel, amire meg is kellett tudni válaszolni, jól alkalmazkodva a kérdéshez. Mi tagadás, tudni kellett. Külön ügyelve a válasza, hogy ne csak jó, de elegáns is legyen. S mégis: a kollégium a mindennapok valóságától egy kicsit el volt zárva, hiszen rendkívüliek voltak a követelmények, nagy volt a szellemi erőfeszítés. Világképünk az értelmiségi ember világképe volt, a humanista emberé. De még nem marxista. A népi írók, a néprajz és a szociográfia hatott ránk a leginkább.

— *S a három éve alakult baráti kör?*

— Néha vita folyik arról, hogy a jelenlegi kollégium nem azonos a régivel. Én ezt helytelenítem, hiszen megváltoztak a társadalmi-kulturális feltételek, megváltoztak a körülmények és a követelmények is. Én biztos vagyok abban, hogy kellő erő van a mai kollégiumban is, s képes arra, hogy a múltból azt, ami haladó, megőrizze és továbbvigye. Ezt igyekszik elősegíteni a baráti kör.